

تفریحات ناصرالدین شاه قاجار

۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۷ ساعت ۱۸:۲۰

ناصرالدین شاه در تفریحات خود علاقه وافری به شکار حیوانات مختلف داشته است که البته برخی از آنها، از گونه‌های کمیاب بودند.

کافه تاریخ- مقالات

ناصرالدین شاه قاجار، چهارمین پادشاه سلسله قاجار از جمله پادشاهانی است که در کنار سیاست و حکومتداری به اموری چون هنر، سیاحت و تفریح‌های متنوع پرداخته است. علاوه بر شیوه و نوع حکومتداری وی که تاکنون بارها از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گرفته، نوع تفریحات وی نیز از جمله مسائل جالب و قابل توجه بوده و جای پرداختن به آن محسوس است. ناصرالدین شاه علاقه مفراطی به تفریحات گوناگون داشته و بخش عمده‌ای از اوقات خود را صرف آن می‌کرده است. با توجه به این مقدمه، در نوشته پیش رو به برخی از این تفریحات پرداخته می‌شود.

ناصرالدین شاه قاجار

دوره- ناصری از لحاظ داخلی و خارجی موجد تحولات گسترده‌ای از جمله گسترش ارتباطات دیپلماتیک با کشورهای خارجی و نیز وقوع برخی از تحولات مهم همچون گسترش شهرنشینی، حمل و نقل و ارتباطات بود. اهمیت این مسائل بدین لحاظ است که تحولات صورت گرفته در برخی از رفتارهای غیرسیاسی شاه همچون تفریحات او مؤثر بود. چنانچه سفر به کشورهای خارجی که در راستای سیاست کشور و البته میل او به تفریح و اطلاع از وضعیت کشورهای خارجی بود، تا حدودی ریشه در تحولات صورت گرفته نیز داشت. با این حال بسیاری از تفریحات وی در اوقات فراغت و به شکلی سنتی صورت می‌گرفت که برخی از آنها عبارت است از:

شکار حیوانات

شکار یکی از تفریحات سنتی و مهم ناصرالدین شاه و البته پادشاهان پیش از او بود و چنانچه یاکوب ادوارد پولاک اشاره کرده است، به نوعی فرهنگ در سلسله قاجار تبدیل شده بود. وی اشاره می‌کند که شکار برای همه و در همه جا مجاز است «به استثنای شکارگاه‌های سلطنتی که در مجاورت پایتخت است و تحت حفاظت شکاربانان قرار دارد و این شکاربانان فقط در قبال گرفتن رشوه شکارچی‌ها را بدان مناطق راه می‌دهند.»^۱ به طور کلی شکار در میان پادشاهان قاجار به حدی اهمیت داشت که بسیاری از

آنان دارای شکارگاههای مخصوص خود موسوم به شکارگاههای سلطنتی بودند. ناصرالدین شاه نیز از این امر استثنا نبوده و در تفریحات خود علاقه وافری به شکار حیوانات مختلف داشته است که البته برخی از آنها، از گونه‌های کمیاب بودند. گذشته از اسناد تصویری همچون عکسها که تصویر وی را در لحظات متفاوت شکار نشان می‌دهد، بسیاری از نوشته‌ها و حتی اشعار شاعران نیز به این موضوع توجه داشته است. چنانچه میرزا آقاخان کرمانی در اشعاری که به این مناسبت سروده آورده است: «سه نوبت شاه شتابید سوی فرنگ، نیفزود او را به دل عار و ننگ، چو محو شکار است و محو خوشی، کجا داند آیین لشکرکشی»^۲ و یا در یک نمونه از اسناد فراوانی که از آن دوران به جا مانده آمده است: در باغ گمش تشریف بردند به کمین؛ قریب به بیست قدم راه بود. با چهار پاره یک میش بزرگ را زدند که با دود تفنگ، معدوم شد. بعد از یک دقیقه، معلوم شد که سر تیر افتاده؛ سرش را بردند.^۳ سفرهای داخلی و خارجی

علاوه بر شکار، سفر به اقصی نقاط کشور و البته سفرهای خارجی از دیگر علایق مهم ناصرالدین شاه محسوب می‌شود. وی سه بار به فرنگ سفر کرد و در بیشتر موارد شرح خاطرات خود در سفرها را به رشته تحریر آورد. «وی که پادشاهی شکارچی، عاشق سیروسفر و گشت‌وگذار بود و بیش از نیم‌قرن بر مقدرات ایران حکمروایی کرده است، شخصا به نگارش خاطرات خویش دست یازیده است.»^۴ البته در این رابطه تنها انگیزه‌های شخصی و پر کردن اوقات فراغت مطرح نبود، بلکه گذشته از مطامع و علایق شخصی، اصلاح امور کشور و ملاقات با سلاطین اروپایی جهت ایجاد روابط حسنه نیز مورد توجه پادشاه قاجاری قرار داشت. با این حال وجه تفریحی این سفرها چندان دور از چشم نبود، چنانچه بخش عمده این سفرها با هزینه‌های بالا و گزاف همراه بود. درواقع «طبیعت راحت طلب و شکمباره شاه ایجاب می‌کرد که وسایل سفر او را از هر حیثیت کامل بود به همین جهت عملی آسپزخانه و آبدارخانه او، هر چه ابتکار و امکان در قوه داشتند به کار می‌بردند تا اسباب سفر را کامل کنند. هزینه‌ی هنگفت این سفرها باری بزرگ بر دوش مردم بود. پول آن را با گرو رفتن منابع درآمد ملی دولت مثل گمرک تأمین می‌شد.»^۵ علاوه بر اینها، اگر یک وجه از هنر را به عنوان تفریح و سرگرمی تعریف کنیم، باید بخشی از تفریحات ناصرالدین شاه را نیز اشتغال در این امور بدانیم.

هنر وجه دیگری از تفریحات ناصرالدین شاه

ناصرالدین شاه در کنار شکار و سفر، علاقه خاصی به هنر همچون نقاشی، خطاطی، شاعری و عکاسی داشت. علاقه وی به این امور باعث شد تا وی ضمن اشتغال در این هنرها، آثار زیادی نیز از خود به جای بگذارد. گذشته از این دیوان پادشاهی وی محمل بسیاری از هنرمندان از سراسر کشور بود. علاقه ناصرالدین شاه به هنر و هنرمندان شامل حمایت و پشتیبانی از آنان نیز بود. چنانچه «یکی از افرادی که جهت یادگیری نقاشی به اروپا رفته بود شخصی به نام ابوالحسن خان نقاشباشی است که پس از بازگشت هنرستانی برای تعلیم نقاشی تأسیس نمود... که ناصرالدین شاه خود شخصاً از محل مزبور بازدید و رسماً اجازه افتتاح هنرستان نقاشی و پذیرفتن شاگرد را صادر کرد. ۶ و یا در زمینه عکاسی، می‌توان ناصرالدین شاه را پیشگام ورود این هنر به ایران دانست.

البته در کنار این تفریحات، ناصرالدین شاه به برخی تفریحات دیگری نیز می‌پرداخت که بیشتر در حرمسرا و با زنان حرمسرا مرتبط بود. از جمله این تفریحات سرسره معروف ناصری است که در لذت‌جویی با زنان حرمسرا می‌گذشت و بخشی دیگر از تفریحات وی را شکل می‌داد.

سخن‌نهایی

در نگاهی کلی به تفریحات ناصرالدین شاه باید گفت که گرچه برخی از این تفریحات ناشی از مسائل سیاسی و در راستای توسعه کشور بود و در برخی زمینه‌ها چون هنر باعث ترویج و توسعه آن شد؛ اما برخی از آن تفریحات نیز تفریحاتی ناسالم بودند که از خوی مستبدانه پادشاه و نگاه سنتی به حوزه اختیارات پادشاه ناشی می‌شد. بر اساس همین نگاه پادشاه با در اختیار داشتن امکاناتی خاص همچون شکارگاه سلطنتی، از اختیارات و تفریحات خاص و متفاوتی برخوردار بود و می‌توانست طبق مطامع و علایق شخصی خود از آن بهره‌مند گردد.

فهرست منابع

۱. روزنامه دنیای اقتصاد، فرهنگ شکار در دوره قاجار، ۱۳۹۶، ش روزنامه ۴۲۱۳
۲. مهدی ملک‌زاده، تاریخ انقلاب مشروطیت، ج ۱، ص ۱۸۹
۳. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، اسناد بیوتات و ر، ک: فصلنامه اسناد بهارستان، سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۰؛ ص ۲۶۰
۴. فاطمه قاضی‌ها، سفرهای ناصرالدین شاه به قم، پیشگفتار به قلم کیانوش کیانی هفت‌لنگ، (تهران: انتشارات سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۸۱)، ص ۱۴
۵. محمد، احمد پناهی، ناصرالدین شاه فراز و فرود استبداد سنتی در ایران، تهران، انتشارات نمونه، ۱۳۷۷، ص ۲۶۱
۶. ذکاء، یحیی، میرزا ابوالحسن خان صنیع‌الملک غفاری، مؤسس نخستین هنرستان نقاشی در ایران، هنر و مردم، از انتشارات هنرهای زیبای کشور، مرداد ۱۳۴۲، شماره دهم، دوره جدید، ص ۴۹

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۶۸۸۹/تفریحات-ناصرالدین-قاجار>